

EASTERN REVIEW 2023, T. 12(1)

Sebastian Tomasz Tarała

e-mail: sebastian.tarala@zoho.eu

Relacja Chin i Kambodży jako przykład klientelizmu międzynarodowego

Streszczenie. Od wydarzeń z lipca 1997 r., kiedy to Kambodżańska Partia Ludowa dokonała przewrotu wojskowego i pokonała dotychczas współrządzającą z nią partię FUNCINPEC, relacje z Chinami stały się dla nowego reżimu istotnym elementem dla jego przetrwania. Chińskie wsparcie pozwoliło na ochronę rządu przed naciskami w zakresie praw człowieka, korupcji i nadużywania władzy oraz dało potrzebną mu wówczas przestrzeń polityczną i gospodarczą. Od tamtego czasu widoczne jest coraz większe i wielowymiarowe uzależnienie Kambodży od ChRL, które rodzi pytania o faktyczny charakter tej relacji. Niniejszy artykuł ma na celu analizę stosunków bilateralnych pomiędzy Chinami a Kambodżą przez pryzmat teorii układu patron–klient w stosunkach międzynarodowych. Autor przedstawia w nim dotychczasowy przebieg współpracy obu państw na polu militarnym i politycznym, odnosząc ją do teorii klientelizmu. Wskazuje w nim również na główne motywy przyświecające współpracy obu państw, argumentując, że charakterystyczny dla stosunków patronalno-klientelistycznych „transfer bezpieczeństwa” odbywa się przede wszystkim w odniesieniu do bezpieczeństwa reżimu (polityki wewnętrznej) słabszego partnera niż wymiaru *stricto* militarnego.

Słowa kluczowe: Relacje Chin i Kambodży, relacje sino-khmerskie, relacje patron–klient, klientelizm międzynarodowy.

The relationship between China and Cambodia as an example of international clientelism

Abstract. Since the events of July 1997, when the Cambodian People's Party staged a military coup and defeated the hitherto co-ruling FUNCINPEC party, relations with China have become an essential element for the new regime's survival. Chinese support allowed the government to protect itself from human rights pressures, corruption and abuse of power, and gave it the political and economic space it needed at the time. Since then, Cambodia's increasing and multidimensional dependence on the PRC has become apparent, raising questions about the actual nature of the relationship. This article aims to analyse bilateral relations between China and Cambodia through the lens of the theory of the patron-client arrangement in international relations. The author presents the course of cooperation between the two countries so far in the military and political fields by relating it to the theory of clientelism. He also points out the main motives behind the cooperation between the two states, arguing that the 'security transfer' characteristic of patron-clientelism relations takes place primarily with regard to the regime security (domestic policy) of the weaker partner rather than the strictly military dimension.

Keywords: China-Cambodia relations, Sino-Khmer relations, patron-client relations, international clientelism.

Wstęp

Chiny oraz Kambodża posiadają długą historię oficjalnych stosunków dwustronnych sięgającą czasów dynastii Ming i Imperium Khmerów. W drugiej połowie XX w., kiedy na mocy postanowień konferencji genewskiej i przy wsparciu chińskiej dyplomacji Królestwo Khmerów odzyskało niepodległość od Francji, relacje tego państwa z nowo powstałą Chińską Republiką Ludową (ChRL) stały się jeszcze bardziej zażyłe. Chińczycy szukali w mniejszym partnerze przeciwwagi dla silnych wpływów wietnamskich w regionie, zaś Khmerzy wsparcia w niesprzyjających warunkach zimnowojennego systemu międzynarodowego. Przez całą drugą połowę XX w. Chiny stanowiły istotny element kambodżańskiej polityki, aktywnie wpływając na sytuację wewnętrzną i zewnętrzną tego małego państwa. Od kiedy na przełomie tysiącleci całkowitą władzę w państwie przejął premier Hun Sen, zauważalne stało się coraz większe i wielowymiarowe uzależnienie Kambodży od chińskiego mocarstwa. Dlatego też, wśród badaczy i obserwatorów życia politycznego coraz częściej pojawia się pytanie, czy relacje te nie przybrały charakteru klientelistycznego.

Do nielicznych badaczy, którzy podejmują się analizy stosunków Chin i Kambodży w kontekście relacji patron-klient, należy John D. Ciorciari (2013).

Jednakże badacz ten skupia się przede wszystkim na szerszym kontekście historyczno-politycznym stosunków dwustronnych. W literaturze przedmiotu zauważalny jest brak bardziej aktualnego spojrzenia na relacje Chińskiej Republiki Ludowej i Królestwa Kambodży z uwzględnieniem zachodzących w nich zmian na polu bezpieczeństwa polityczno-wojskowego, które w ostatnich latach redefiniują naturę ich bilateralnych stosunków. Niniejszy artykuł ma na celu wypełnić istniejącą lukę badawczą poprzez zastosowanie modelu klientelizmu międzynarodowego w analizie studium przypadku współpracy militarnej i politycznej pomiędzy oboma państwami w okresie od 1997 do 2022 r. Tekst ten dąży do weryfikacji tezy o patronalno-klientelistycznym charakterze tej współpracy, badając konkretne przypadki oraz odpowiadając na następujące pytania badawcze:

– czy stosunki między Chinami a Kambodżą charakteryzują się asymetrią w aspekcie militarnym przy zapewnieniu „transferu bezpieczeństwa” do słabszego partnera?

– jak wygląda współpraca sino-khmerska na polu militarnym i politycznym?

– jaką rolę odgrywa Kambodża w ramach strategii polityki zagranicznej Chin?

– czy silne powiązania ChRL i Królestwa Kambodży zauważane są przez opinię międzynarodową?

– czy relacje chińsko-kambodżańskie charakteryzują się nierównością między obiema stronami?

– jakie korzyści i zobowiązania wynikają z relacji patron–klient dla obu stron?

Autor wykorzystuje głównie metodę monograficzną, opartą na analizie jakościowej źródeł pierwotnych i wtórnych, takich jak opracowania i artykuły naukowe, oficjalne dokumenty oraz ze względu na bieżącą problematykę tekstu również doniesienia medialne¹.

Relacje patron–klient w ujęciu teoretycznym

Zjawisko klientelizmu było obserwowane w całej gamie różnych form, poczynając już od czasów starożytnych, a sam koncept tej specyficznej diady po raz pierwszy pojawił się w badaniach antropologicznych do wyjaśnienia relacji władzy w małych społecznościach (Zaman, 2015: 15). W kontekście stosunków międzynarodowych koncepcja ta została poddana intensywnym badaniom w latach 80. XX w., kiedy za sprawą takich autorów, jak Christopher Shoemaker, John Spanier czy Christopher P. Carney, w literaturze przedmiotu pojawiły się

---

¹ Autor pragnie szczególnie podziękować za uwagi do manuskryptu pracy dr. Bartoszowi Kowalskiemu z Uniwersytetu Łódzkiego.

prace skoncentrowane na zimnowojennym zjawisku patronażu w polityce Stanów Zjednoczonych (USA) oraz Związku Radzieckiego (ZSRR) (Kosienkowski, 2019: 2).

Christopher Shoemaker i John Spanier wskazują na trzy główne komponenty, które stanowią istotę związków klientelistycznych w relacjach między państwowymi. Po pierwsze, asymetria, oznaczająca przewagę militarną patrona, który zapewnia słabszemu partnerowi bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej („transfer bezpieczeństwa”). Po drugie, klient powinien odgrywać istotną rolę w zmaganiach silniejszego partnera na arenie międzynarodowej. Im większa przewaga nad rywalami patrona uzyskana dzięki wsparciu klienta, tym bardziej rośnie znaczenie klienta i jego korzyści z relacji z patronem. Po trzecie, istnienie ścisłego związku między państwami, chociaż może zachodzić na wielu różnych poziomach, musi być zauważalne dla innych obserwatorów systemu międzynarodowego. Powinni oni dostrzegać, że patron i klient są ze sobą ściśle związani i działają w ramach jednego układu (Shoemaker, Spanier, 1984: 13).

Relacja patron–klient nie jest w stanie istnieć bez szeroko pojętej nierówności. Zdaniem Jacka Tarkowskiego (1994: 45) kluczowe dla związku klientystycznego jest występowanie relacji nadrzędności i podległości między jego uczestnikami. Ta dysproporcja może objawiać się w przewadze ekonomicznej czy też militarnej patrona, który dzięki dysponowaniu swoimi zasobami jest w stanie sprawować kontrolę nad podległym mu klientami (Kaufman, 1974: 296). Równie znaczącym elementem tego rodzaju układu jest także zachodząca między zainteresowanymi stronami wymiana. Jest to ta cecha, która pomaga odróżnić relację patron–klient od innych związków diadycznych opartych na przymusie czy altruizmie. Strony dokonują między sobą wymiany, jednakże nie tylko w postaci czysto ekonomicznej. Często jedna strona wyświadcza przysługę drugiej, oferując swój respekt i posłuszeństwo w zamian za dobra materialne (Tarkowski, 1994: 47).

Kolejnym istotnym czynnikiem relacji patron–klient jest dobrowolność uczestnictwa w takiej relacji: przyłączenie się do patrona nie jest ani decyzją czysto przymusową, ani wynikiem nieograniczonego wyboru i, jak podkreśla Christopher Carney (1989: 46), może być rezultatem podążania pewną racjonalną i opłacalną strategią. Czwartym elementem jest trwałość omawianej relacji. Allen Hicken (2011: 292) stwierdza, że jednym z kluczowych czynników, który odróżnia wymianę klientelistyczną od pojedynczych aktów czerpania korzyści, np. łapówki czy zachęt materialnych rozdawanych przez polityków na wyborczych wiecach, jest właśnie jej ciągła natura, która pozwala na zbudowanie jej percepcji wśród obserwatorów stosunków międzynarodowych (Shoemaker, Spanier, 1984: 13). Takie zachowanie wzmacnia pozycję obu zainteresowanych na arenie międzynarodowej, podnosząc zarazem ich status, jak i bezpieczeństwo. Należy również wspomnieć o partykularyzmie jako ważnej cesze związku klientystycznego. Osiągnięcie korzyści dla samego siebie jest tym, co wynika bezpośrednio z logiki samej

diady i nieważne, czy mowa jest o indywidualnościach, czy też całych zbiorowościach. W każdym z tych przypadków logika działania oparta jest na tej samej zasadzie (Tarkowski: 1994: 2).

Bezpieczeństwo wojskowe w stosunkach Chin–Kambodża

Charakterystyczną cechą większości relacji patron–klient jest ich oparcie na wymianie usług w zakresie bezpieczeństwa: silniejszy partner zapewnia słabszemu ochronę, a ten odwdzięcza mu się poprzez pomoc w zdobywaniu wpływów (Ciorciari, 2013: 20). Przez długi okres w historii współczesnych stosunków między Chinami i Kambodżą bezpieczeństwo było najmniej rozwiniętą gałęzią współpracy, zwłaszcza w zestawieniu z gospodarką i polityką. Jednakże w ciągu ostatnich kilku lat również i współpraca w zakresie obronności bardzo mocno się zacieśniła skupiając tym samym na sobie uwagę Zachodnich obserwatorów (Parameswaran, 2020).

Od 2016 r. Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ChAL-W) oraz Królewskie Siły Zbrojne Kambodży (FARC) prowadzą coroczne ćwiczenia wojskowe pod nazwą „Golden Dragon”, które odbywają się w Kambodży (Joint Cambodia-China..., 2020). Z roku na rok to obronne przedsięwzięcie rozrasta się. W pierwszej edycji manewrów udział wzięło kilkaset żołnierzy, natomiast w marcu 2020 r. już trzy tysiące, co stanowiło największe ćwiczenia wojskowe z udziałem chińskiej armii przeprowadzone kiedykolwiek w Azji Południowo-Wschodniej (Parameswaran, 2020; Bradford, 2022). Co istotne z punktu zysków patrona vis-a-vis swoich rywali, wraz z rozpoczęciem współpracy z Chinami, Kambodża zawiesiła coroczne wspólne ćwiczenia wojskowe pod nazwą „Angkor Sentinel” z wojskiem amerykańskim, a w kolejnym roku zaprzestała ćwiczeń antyterrorystycznych we współpracy z armią australijską (Joint Cambodia-China..., 2020).

Kolejnym elementem współpracy w sektorze bezpieczeństwa jest pomoc wojskowa, której ChRL udziela Królestwu Kambodży. Pomoc ta przekazywana w postaci dotacji i kredytów preferencyjnych pozwala Kambodży na rozbudowę swojego potencjału wojskowego oraz modernizację istniejącej już infrastruktury. W 2011 r. dzięki pożyczce z ChRL Kambodża kupiła chińskie śmigłowce użytkowe Zhishengji-9, a w maju 2012 r. oba państwa podpisały porozumienie o współpracy wojskowej (Ciorciari, 2013: 21). Z kolei 2018 r. Chińczycy zobowiązali się do przekazania 100 mln USD dotacji do wykorzystania na wszelkie niezbędne potrzeby Królewskich Sił Zbrojnych Kambodży (China pledges..., 2018). Ponadto, podczas drugiego Forum Pasa i Szlaku w 2019 r., Chiny zadeklarowały wsparcie dla sektora obronnego Kambodży w wysokości 90 mln USD (Po, Sims, 2021: 8). Ostatnią darowizną przekazaną przez chińskie Ministerstwo Obrony dla swojego kambodżańskiego odpowiednika było 150 nowych pojazdów oraz sprzęt

biurowy, które miały pomóc w przygotowaniach do ASEAN Defense Ministers, Meeting Plus (ADMM-Plus) i powiązanych z tym wydarzeniem spotkań (China donates..., 2022).

W perspektywie zacieśniania współpracy wojskowej szczególnie istotne są informacje prasowe z 2019 r., wskazujące, że Chiny oraz Kambodża podpisały tajne porozumienie pozwalające Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej na korzystanie z bazy marynarki w Ream (Lubold *et al.*, 2019). Zarówno strona chińska, jak i kambodżańska zaprzeczyły tym doniesieniom, jednak spekulacje na temat możliwej chińskiej obecności na terytorium tego państwa przyciągnęły uwagę krajów regionu oraz światowych mocarstw (Cadell, Nakashima, 2022). Władze Kambodży odnoszą się przy tym do Artykułu 53 z konstytucji Królestwa uchwalonej w 1993 roku, który zakazuje istnienia zagranicznych baz wojskowych oraz stacjonowania na terytorium tego państwa obcych żołnierzy. Jedynym wyjątkiem w tym kontekście są jednostki wojskowe działające z mandatem Organizacji Narodów Zjednoczonych (*Konstytucja...*, 1993).

Baza marynarki wojennej w Ream miałyby być drugim, po otwartej w 2017 r. bazie w Dżibuti, takim chińskim przyczółkiem za granicą (Cadell, Nakashima, 2022). Choć chińska marynarka wojenna jest pod względem wielkości największą na świecie, to jednak Chiny nie są w stanie dorównać Stanom Zjednoczonym pod względem sieci baz wojskowych, które dają im znaczną przewagę militarną oraz strategiczną (Axe, 2021). Położenie bazy marynarki nad Zatoką Tajlandzką, w sąsiedztwie obszarów spornych na Morzu Południowochińskim między Chinami, Wietnamem i Filipinami, oraz kluczowej dla światowego handlu Cieśniny Malakka, umożliwiłoby Państwu Środka usprawnienie logistyki i monitoringu wywiadowczego oraz wzmacnianie politycznego wpływu na państwa regionu poprzez zwiększoną obecność militarną na tym obszarze (Campbell, 2022).

W październiku 2020 r. zdjęcia satelitarne ukazały, że w bazie Ream zburzone zostały dwa obiekty wybudowane przez Amerykanów (pomimo że USA zaproponowały ich renowację), a na początku 2022 r. u wybrzeży kambodżańskiego obiektu zauważone zostały dwie pogłębiarki, których praca niezbędna jest, aby umożliwić dostęp do portu większym okrętom (Bradford, 2022). Przepuszczenia o wykorzystaniu portu do celów wojskowych wydaje się potwierdzać fakt, że w czerwcu 2022 r. odbyła się ceremonia inauguracyjna projektu modernizacji Ream z udziałem ministra obrony Kambodży Tea Banha oraz ambasadora ChRL Wang Wentiana (Strangio, 2022). Zdaniem rzecznika rządu Kambodży Phay Siphana rozbudowa Ream jest tylko wyrazem „współpracy pomiędzy Chinami i Kambodżą” i nie będzie ona użytkowana przez ChAL-W, co również podtrzymuje strona chińska (Rising, Cheang, 2022).

Pomimo doniesień amerykańskiej prasy o rozbudowie przez Chiny potencjału wojskowego Ream, brak jest jednoznacznych dowodów na stacjonowanie chińskich sił zbrojnych w Kambodży (Cadell, Nakashima, 2022). Zdaniem badacza S. Rajaratnam School of International Studies Johna Bradforda (2022) „obiekty

te będą oferowały niewiele nowych korzyści operacyjnych dla Chińczyków”, ponieważ port w Ream nie może obsługiwać większych jednostek pływających. Ponadto, zważając na to, że aktualne stosunki Kambodży z Tajlandią i Wietnamem są dobre, zezwolenie na stacjonowanie Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej na terytorium tego państwa mogłoby doprowadzić do pogorszenia relacji z sąsiadami i byłoby sprzeczne z interesem rządu Kambodżańskiej Partii Ludowej (Rim, 2022).

Podczas gdy uwagę Stanów Zjednoczonych skupia sprawa związana z bazą morską w Ream, to w prowincji Koh Kong z chińskich funduszy finansowany jest inny, potencjalnie bardziej znaczący pod względem zastosowania wojskowego obiekt – międzynarodowe lotnisko Dara Sakor (Onishi, 2022). Obiekt budowany przez chińską firmę Union Development Group (UDG) ma docelowo mieć najdłuższy w całej Kambodży pas startowy o długości 3400 m, który mógłby obsłużyć wykorzystywane przez chińskie siły powietrzne odrzutowce, myśliwce i samoloty obserwacyjne. Dostęp Chin do tego lotniska przeistoczyłby geograficznie strategiczną całego regionu Azji Południowo-Wschodniej nawet w większym stopniu niż potencjalna obecność chińskiej marynarki wojennej w Ream.

Powstanie lotniska Dara Sakor na zachód od Wietnamu postawiłoby władze w Hanoi na słabszej pozycji negocjacyjnej w toczących się sporach na Morzu Południowochińskim. Dodatkowo, w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego z ChRL, Wietnam znalazłby się w skomplikowanej sytuacji ze względu na brak możliwości zabezpieczenia swojej przestrzeni powietrznej. Ponadto ChRL zyskałaby możliwości dokładniejszej obserwacji ruchów zarówno na powierzchni, jak i pod powierzchnią Morza Południowochińskiego, a w zasięgu chińskich jednostek znalazłby się m.in. baza marynarki wojennej w Changi czy też indonezyjska baza wojskowa na wyspie Natuna Besar (Long, 2022). Wszystkie te potencjalne korzyści pozwoliłyby Chińczykom na realizację ich strategicznych celów w Azji Południowo-Wschodniej, takich jak próba uniknięcia ewentualnej blokady Cieśniny Malakka – punktu, przez który przepływa 75% ropy importowanej przez Chiny – oraz uzyskania faktycznej kontroli nad wrażliwym, z perspektywy Chińskiej Republiki Ludowej, basenem Morza Południowochińskiego (Gentile, 2023). Chociaż jeszcze w listopadzie 2022 r. obie strony wyraziły w wspólnym komunikacie zgodę na zwiększenie zaangażowania w współpracę swoich departamentów obrony, nie jest jednak pewne, czy władze Kambodży byłyby zainteresowane aktywnym uczestnictwem w konflikcie wywołanym przez Chiny (Joint Communiqué..., 2022).

Bezpieczeństwo polityczne a relacje patron–klient

Zapewnianie przez patrona bezpieczeństwa klientowi na arenie międzynarodowej jest wskazywane przez Christophera Shoemakera i Johna Spaniera (1984) jako ważny element tego typu relacji. Jednak w kontekście relacji

chińsko-kambodżańskich mechanizm ten nie ogranicza się tylko do działań z zakresu współpracy wojskowej. Odkąd przewrót wojskowy, przeprowadzony przez Kambodżańską Partię Ludową w 1997 r., doprowadził do izolacji Kambodży na arenie międzynarodowej, chińskie wsparcie stało się dla reżimu Hun Sena kluczowym elementem pozwalającym na oparcie się zewnętrznym naciskom w zakresie ochrony praw człowieka, zwalczania korupcji czy ograniczania nadużywania władzy (Shoemaker, Spanier, 1984: 17). Pomoc, którą oferuje Pekin, nie wiąże się z żadnymi warunkami dotyczącymi wewnętrznej polityki rządu w Phnom Penh. Podczas gdy dla zachodnich instytucji kwestie demokracji czy praw człowieka są kluczowe, to Chińska Republika Ludowa nie jest tymi kwestiami zainteresowana i na poziomie deklaratywnym stanowczo podkreśla zasadę nieingerencji w sprawy wewnętrzne Królestwa Kambodży (Pheakdey, 2012: 64). Nie oznacza to jednak, że ChRL działa bezinteresownie. Za oferowane wsparcie Chin oczekują od reżimu Hun Sena poparcia w istotnych dla nich obszarach, a rządząca KPL jest skłonna spełniać chińskie warunki (Ciorciari, 2013: 28).

Jak wskazuje badacz John Ciorciari (2014: 10), to właśnie Chinom Kambodżańska Partia Ludowa w dużym stopniu zawdzięcza utrzymanie się u władzy w systemie neopatrymonialnym. Wsparcie Chin dla partii premiera Hun Sena było szczególnie istotne przed wyborami w 2018 r. – w połowie kampanii wyborczej ChRL ogłosiła przekazanie Kambodży 259 mln USD w kredytach preferencyjnych na sfinansowanie obwodnicy w Phnom Penh. Ponadto w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej, autorytarne Chiny wysłały do Kambodżańskiej Narodowej Komisji Wyborczej swoich obserwatorów oraz przekazały tej instytucji sprzęt o wartości 20 mln USD (m.in. komputery i karty do głosowania) (Peou, 2019: 118).

Ważnym czynnikiem legitymizującym władzę Hun Sena są osiągnięcia gospodarcze Kambodży wynikające ze współpracy z Chinami. Z drugiej jednak strony afery korupcyjne związanej z chińskimi inwestycjami, a pośrednio z współpracą Kambodżańskiej Partii Ludowej i Komunistycznej Partii Chin, stają się dla tej pierwszej mieczem obosiecznym, wzbudzając niechęć wśród społeczeństwa (Chen, 2019: 378). Zmiana rządzących w Kambodży może oznaczać więc koniec przyjaźni chińsko-khmerskiej na dotychczasowym poziomie.

Wpisując się w model wymiany charakterystyczny dla relacji patron–klient, w którym jedna strona wyświadcza przysługę drugiej, oferując swój respekt i posłuszeństwo w zamian za dobra materialne, Kambodża odpowiada na korzyści uzyskiwane od Chin poprzez udzielanie wsparcia dyplomatycznego oraz politycznego na arenie międzynarodowej. Od 1997 r. władze w Pekinie mogą niezmiennie liczyć na poparcie „polityki jednych Chin” przez rząd w Phnom Penh (Ciorciari, 2014: 18). Kambodżańskie władze wielokrotnie wyrażały swoje poparcie dla tejże polityki i zarazem sprzeciw wobec ponownego otwarcia przedstawicielstwa Tajwanu czy też wywieszania tajwańskiej flagi na terenie Królestwa Kambodży (Ciorciar, 2013: 28–29).

Inną ważną kwestią dla ChRL, w której Królestwo Kambodży może odegrać znaczącą rolę, jest spór na Morzu Południowochińskim. Pomimo że Kambodża nie jest stroną w tym sporze, to jednak okazuje poparcie dla chińskiego stanowiska w ramach Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Stronami sporu są natomiast państwa członkowskie ASEAN, w tym Malezja, Wietnam, Filipiny oraz Brunei (Egberink, van der Putten, 2011: 20–21). W tym kontekście polityka Phnom Penh w ramach ASEAN stanowi dla władz w Pekinie jeden z kluczowych elementów wywierania wpływu na tę organizację. Chiny widzą w mniejszym partnerze czynnik mogący doprowadzić do rozłamu wewnątrz stowarzyszenia i umożliwić silniejsze oddziaływanie na region Azji Południowo-Wschodniej, który jest kluczowy dla chińskiego interesu narodowego.

Takim sztandarowym przykładem są wydarzenia z 2012 r., kiedy to szczyt Ministrów Spraw Zagranicznych ASEAN po raz pierwszy w historii zakończył się bez wydania wspólnego komunikatu. Komunikat, który miał za zadanie przyjęcie jednolitego stanowiska ASEAN w sprawie Morza Południowochińskiego został zawetowany przez sprawującą wówczas przewodnictwo na szczycie Kambodżę. Rzekomym powodem tych działań było użycie w komunikacie sformułowań mogących niepotrzebnie eskalować napięcie (Ciorciari, 2013: 3). To wydarzenie stanowiło jak dotąd najmocniejszy wyraz dyplomatycznego wsparcia Kambodży dla Chin (Ciorciari, 2014: 21). Cztery lata później kambodżański sprzeciw skutecznie zablokował zawarcie w komunikacie sformułowań dotyczących wyroku Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, który odnosił się do chińskich roszczeń wobec spornego akwenu (Po, Sims, 2021: 11). Ten wyrok, skrajnie niekorzystny dla Chińczyków, podważał podstawy ich roszczeń terytorialnych na Morzu Południowochińskim i w konsekwencji ich działania związane z nielegalnym połowem ryb oraz budową sztucznych wysp w wyłącznej strefie Filipin (Graham, 2016). Za każdy z tych aktów lojalności słabszy partner był sownie wynagradzany pomocą zagraniczną i kredytem preferencyjnym (w 2012 r. było to 500 mln USD, a w 2016 r. 600 mln USD) (Ciorciari, 2013: 4).

Główne motywy uczestnictwa Chin i Kambodży w układzie patron–klient

Cele, jakie przyświecają Chinom w relacji z Kambodżą, w dużej mierze wpisują się w założenia polityki zagranicznej tego państwa oraz specyfikę typowych dążeń patrona w relacji o charakterze klientelistycznym. Założenia, o których mowa, dotyczą zabezpieczenia dostępu do zasobów naturalnych i żywności, rozszerzenia rynku eksportowego, szerzenia swojej kultury oraz budowania przyjaznych relacji z innymi państwami w celu zdobycia ich poparcia dla dążeń mocarstwowych Chin (Pheakdey, 2012: 71).

Położenie geograficzne Kambodży w istotnym geopolitycznie regionie Azji Południowo-Wschodniej jest szczególnie ważne dla Chin w kontekście chęci uzyskania przez to supermocarstwo przewagi strategicznej nad swoimi rywalami (Pheakdey, 2012: 74). Państwo Środka w dużej mierze zależne jest od przepływu towarów przez Ocean Indyjski oraz Cieśninę Malakka, dlatego rozwój marynarki wojennej w tamtym obszarze ma szczególne znaczenie dla jego żywotnych interesów. Potencjalne umieszczenie chińskich sił zbrojnych w bazie w Ream i na lotnisku Dara Sakor umożliwiłoby Chińskiej Republice Ludowej sprawowanie faktycznej kontroli nad basenem Morza Południowochińskiego oraz zabezpieczenie szlaków transportu towarów i energii (Ciorciari, 2013: 27).

Inną ważną kwestią w perspektywie gwarantowania interesów ChRL jest udział Kambodży w poszerzaniu chińskiej strefy wpływów, która w porównaniu z USA nadal pozostaje dość ograniczona. Służy to nie tylko zaznaczeniu pozycji ChRL na arenie międzynarodowej, ale pełni także funkcję legitymizacji władzy opartej na zapewnianiu dobrobytu obywateli i ich przekonaniu o potędze swojej ojczyzny. Kambodża w tym wypadku stanowi dla Chin modelowy przykład podporządkowanego i solidarnego z nią państwa-klienta, które swoim oddaniem ma świadczyć o potędze wspierającego go patrona (Po, Sims, 2021: 9). Jej widoczne zaangażowanie w przestrzeganie polityki jednych Chin czy rolę jaką odgrywa w sporze o Morze Południowochińskie wpisuje się w oczekiwania władz w Pekinie co do roli, którą klient ma pełnić w polityce zagranicznej Państwa Środka (Ciorciari, 2013: 29).

Motywy skłaniające Kambodżę do wejścia w specyficzną relację z większym państwem również w dużej mierze pokrywają się z tym, co badacze wymieniają jako typowe dla układu patron–klient (Carney, 1989: 45). Królestwo Kambodży znajdują się grupie krajów słabiej rozwiniętych w regionie Azji Południowo-Wschodniej, które pomimo dużego wzrostu gospodarczego nadal funkcjonuje dzięki otrzymywanej pomocy zagranicznej (Candra Wiranta Kusuma, Carolina, 2019: 190). Wejście w relację patron–klient z chińskim supermocarstwem to szansa na szybszy wzrost gospodarczy oraz stanie się w przyszłości ważnym ogniwem regionu. Bycie istotną częścią inicjatywy Pasa i Szlaku pozwala temu państwu na zwiększenie swojej konkurencyjności gospodarczej oraz rozbudowę infrastruktury (Leng, 2019: 9).

Pomoc gospodarcza idąca z Pekinu nie tylko rozwija kraj, ale również wzmacnia legitymizację reżimu premiera Hun Sena, dzięki stabilnej sytuacji ekonomicznej. Ponieważ chińska pomoc nie niesie ze sobą żadnych wymogów odnośnie do przestrzegania praw człowieka czy szeroko pojętej demokratyzacji, jeszcze bardziej działa na korzyść autorytarnej władzy w Phnom Penh (Pheakdey, 2012: 78–79). Deklarowana przez Chiny nieingerencja w sprawy wewnętrzne, chociaż społeczeństwu Kambodży nie przynosi żadnych korzyści, to jednak znacząco wzmacnia rządzących oraz ich pozycję w polityce wewnętrznej (Chen, 2019: 378).

Chińskie wsparcie dla rządów Hun Sena pozwala również Kambodży skutecznie balansować na arenie międzynarodowej – przede wszystkim w stosunku do wpływów Socjalistycznej Republiki Wietnamu, która do początku lat 90. XX w. okupowała kambodżańskie państwo i *de facto* wyniosła Hun Sena do władzy (Strangio, 2012: 215). Dodatkowo wstawiennictwo ChRL pozwala Kambodży neutralizować krytykę innych państw i organizacji międzynarodowych w związku z notorycznym łamaniem praw człowieka, korupcją oraz niszczeniem środowiska naturalnego (Ciorciari, 2014: 10).

Analizując powody, dla których Kambodża wkroczyła w relację klientelistyczną z Chinami, trudno jednak dostrzec typowy model poszukiwania wyłącznie militarnego bezpieczeństwa w niekorzystnych warunkach międzynarodowych (Zaman, 2015: 26). W ostatnich latach stosunki między Kambodżą a sąsiadami są w znacznej mierze poprawne, a bezpośrednie zagrożenie ze strony Tajlandii czy Wietnamu nie stanowi aktualnie realnego scenariusza.

Zakończenie

Ostatnie dwie dekady bilateralnych stosunków Chin i Kambodży to okres, w którym obie strony rozwinęły między sobą współpracę na arenie gospodarczej, politycznej i militarnej. Królestwo Kambodży stało się w tym czasie jednym z najbliższych partnerów Chińskiej Republiki Ludowej oraz jednym z istotnych uczestników w politycznej rywalizacji między Państwem Środka a krajami w regionie Azji Południowo-Wschodniej.

Analiza stosunków chińsko-kambodżańskich na polu współpracy militarno-politycznej wskazuje, że wpisują się one swoją specyfiką w model relacji patron-klient. Kierujące tymi państwami cele, motywy oraz przekonania stanowią sztandarowy przykład tego zjawiska w stosunkach międzynarodowych. Chiny zapewniają Kambodży „parasol polityczny” na arenie międzynarodowej, chociaż w aktualnej sytuacji „transfer bezpieczeństwa” odbywa się w bardziej w odniesieniu do bezpieczeństwa reżimu (polityki wewnętrznej) i polityki zagranicznej słabszego partnera niż w wymiarze *stricto* militarnym. Wsparcie ChRL pomaga rządzącej partii KPL utrzymać się przy władzy i opierać naciskom z zewnątrz, jednakże większe zaangażowanie supermocarstwa w współpracę na arenie wojskowej przy obecnych dobrych stosunkach Kambodży z sąsiadami działa raczej na jej niekorzyść.

Z kolei z perspektywy Pekinu, państwo rządzone przez premiera Hun Sena stanowi istotny element w politycznej rozgrywce z krajami regionu Azji Południowo-Wschodniej. Dzięki geopolitycznemu położeniu Kambodży, Chiny są w stanie realizować swoje strategiczne cele w postaci m.in. sprawowania faktycznej kontroli nad Morzem Południowochińskim, a obecność tego państwa w ASEAN sprzyja zakłócaniu prawidłowego działania tej organizacji. W zamian za to

z Pekinu do Phnom Penh płyną kolejne transze dotacji oraz kredytów preferencyjnych działających na rzecz legitymizacji rządów Kambodżańskiej Partii Ludowej. Jeśli spojrzymy na percepcję relacji między oboma państwami na arenie międzynarodowej, to Kambodża jest wyraźnie postrzegana jako państwo zależne od Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) i wspierające jej politykę międzynarodową.

Klientelizm stanowi zjawisko, które dla jego uczestników może być zarówno korzystne, jak i szkodliwe, co można zauważyć na przykładzie analizowanych w niniejszym artykule państw. Z jednej strony dzięki relacji z Chinami Kambodża może rozwijać się gospodarczo i bronić się przed naciskami ze strony Zachodu w kwestiach polityki wewnętrznej. Z drugiej strony, nadmierna zależność Królestwa Kambodży od Chińskiej Republiki Ludowej negatywnie odbija się na kambodżańskim społeczeństwie i środowisku, a w przyszłości może doprowadzić do ograniczenia suwerenności kraju i narzucania mu działań dla niego niekorzystnych. Otwartym pozostaje pytanie o to, jak długo wzajemna współpraca będzie dla obu stron wystarczająco zadowalająca.

Bibliografia

- Axe, D. 2021. Yes, China Has More Warships Than The USA. That's Because Chinese Ships Are Small. *Forbes*, 11.05., <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2021/11/05/yes-china-has-more-warships-than-the-usa-thats-because-chinese-ships=-are-small/?sh-25b2d7a5611d> (dostęp 2.04.2024).
- Bradford, J.F. 2022. Chinese Military Basing in Cambodia: Why Be So Up in Arms? *IDSS Paper* 8, 16.02., <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2022/02/IP22008.pdf> (dostęp 2.04.2024).
- Cadell, C., Nakashima, E. 2022. China secretly building naval facility in Cambodia, Western officials say. *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/06/06/cambodia-china-navy-base-ream/> (dostęp 2.04.2024).
- Campbell, Ch. 2022. A Chinese Naval Base in Cambodia Signals a New Era of Region Competition in the Asia-Pacific. *Time*, 7.06., <https://time.com/6185021/china-cambodia-ream-naval-base/> (dostęp 2.04.2024).
- Candra Wiranta Kusuma, S., Carollina, N. 2019. China-Cambodia Relationships: Phnom Penh as Beijing's Permanent Client State. *Journal of International Relations* 3(2), s. 189–203. <https://doi.org/10.33021/aegis.v3i2.774>
- Carney, Ch. 1989. International Patron-Client Relationships: A Conceptual Framework, *Studies in Comparative International Development* 24, s. 42–55. <https://doi.org/10.1007/BF02687171>
- Chen, S. 2019. The Development of Cambodia–China Relation and Its Transition Under the OBOR Initiative. *The Chinese Economy* 51(4), s. 370–382. <https://doi.org/10.1080/10971475.2018.1457317>
- China donates 150 new vehicles, office equipment to Cambodia in preparation for upcoming ASEAN meetings. 2022. *Xinhua*, 9.01., <https://english.news.cn/20220901/>

- a75aaae6,b9e44d918e2b192cb2f7ae86/c.html?fbclid=IwAR07hd5k7vLI7oZ-p7wC1TNxXIByW-0rP020n2YdgK11ExJSYLSAKAcCtkvE (dostęp 2.04.2024).
- China pledges over \$100 million military aid to Cambodia. 2018. *Reuters*, 19.06., https://www.reuters.com/article/us-cambodia-china-idUSKBN1JF0KQ?fbclid=IwAR3r-M5du3o1-a7KBMIRYMLUryFS_1ObuaLbSIHrqFaqUX2nmC5EsyEmg7PE (dostęp 2.04.2024).
- Ciorciari, J. 2013. China and Cambodia: Patron and Client? *International Policy Center Working Paper* 121. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2280003>
- Ciorciari, J. 2014. A Chinese model for patron-client relations? The Sino-Cambodian partnership. *International Relations of the Asia-Pacific* 15(2), s. 245–278. <https://doi.org/10.1093/irap/lcu021>
- Egberink, van der Putten, F. 2011. *ASEAN, China's Rise and Geopolitical Stability in Asia*. Kopenhaga: Clingendael Institute.
- Gentile, Ch. 2023. Chinese Investment in Cambodia: The Dara Sakor Airfield. *Tearline.mil*. 22.05., https://www.tearline.mil/public_page/cambodia#overview (dostęp 2.04.2024).
- Graham, E. 2016. The Hague Tribunal's South China Sea Ruling: Empty Provocation or Slow-Burning Influence? *Council of Councils*, 18.08., <https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/hague-tribunals-south-china-sea-ruling-empty-provocation-or-slow-burning-influence> (dostęp 2.04.2024).
- Hicken, A. 2011. Clientelism. *The Annual Review of Political Science* 14, s. 289–310. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.031908.220508>
- Joint Cambodia-China 'Golden Dragon' Military Drills to Proceed, Despite Threat of Coronavirus. 2020. *Radio Free Asia*, 3.02, <https://www.rfa.org/english/news/cambodia/drills-03022020170333.html> (dostęp 2.04.2024).
- Joint Communiqué between the Royal Government of the Kingdom of Cambodia and the Government of the People's Republic of China. 2022. *Phnom Penh*, 11.11., <https://www.mfaic.gov.kh/posts/2022-11-11-Press-Release-Joint-Communiqu%C3%A9-between-the-Royal-Government-of-the-Kingdom-of-Cambodia-and-the-Government-of-the-P-14-01-51> (dostęp 2.04.2024).
- Kaufman, R. 1974. Patron-Client Concept and Macro-Politics: Prospects and Problems. *Comparative Studies in Society and History* 16(3), s. 284–308. <https://doi.org/10.1017/S0010417500012457>
- Konstytucja Królestwa Kambodży*. 1993. Biblioteka Sejmowa, <https://biblioteka.sejm.gov.pl/konstytucje-swiata-kambodza/> (dostęp 2.04.2024).
- Kosienkowski, M. 2019. The patron–client relationship between Russia and Transnistria. W: T. Hoch, V. Kopeček (red.). *De Facto States in Eurasia*, Abingdon: Routledge, s. 183–207. <https://doi.org/10.4324/9780429244049-14>
- Leng, T. 2019. Underlying Factors of Cambodia's Bandwagoning with China's Belt and Road Initiative. *East Asia* 36, s. 243–253. <https://doi.org/10.1007/s12140-019-09316-8>
- Long, D. 2020. Cambodia, China and the Dara Sakor Problem. *The Diplomat*, 21.10., <https://thediplomat.com/2020/10/cambodia-china-and-the-dara-sakor-problem/> (dostęp 2.04.2024).
- Lubold, G., Page, J., Taylor, R. 2019. Deal for Naval Outpost in Cambodia Furthers China's Quest for Military Network. *The Wall Street Journal*, 22.07., <https://www.wsj.com>

- com/articles/secret-deal-for-chinese-naval-outpost-in-cambodia-raises-u-s-fears-of-beijings-ambitions-11563732482 (dostęp 2.04.2024).
- Onishi, T. 2022. 'Swallowed' by China: Cambodia's Ream base expansion raises alarm. *Nikkei Asia*, 28.08., <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Belt-and-Road/Swallowed-by-China-Cambodia-s-Ream-base-expansion-raises-alarm> (dostęp 2.04.2024).
- Parameswaran, P. 2020. What Did the 2020 China-Cambodia Golden Dragon Military Exercise Actually Achieve? *The Diplomat*, 8.06., <https://thediplomat.com/2020/04/what-did-the-2020-china-cambodia-golden-dragon-military-exercise-actually-achieve/> (dostęp 2.04.2024).
- Peou, S. 2019. Cambodia in 2018. *Southeast Asian Affairs*, s. 105–120. <https://doi.org/10.1355/aa19-1h>
- Pheakdey, H. 2012. Cambodia–China Relations: A Positive- Sum Game? *Journal of Current Southeast Asian Affairs* 31(2), s. 57–85. <https://doi.org/10.1177/186810341203100203>
- Po, S., Sims, K. 2021. The Myth of Non-interference: Chinese Foreign Policy in Cambodia. *Asian Studies Review* 46(1), s. 36–54. <https://doi.org/10.1080/10357823.2021.1887813>
- Rim, S. 2022. Cambodia Has Little to Gain From Hosting a Chinese Military Presence. *The Diplomat*, 10.06., <https://thediplomat.com/2022/06/cambodia-has-little-to-gain-from-hosting-a-chinese-military-presence/?fbclid=IwAR0ZWwOD1IMUEV0wCN-o7FDTLtKse3DaeVuw7HKs8r1vKfoEusvih46UzH8> (dostęp 2.04.2024).
- Rising, D., Cheang, S. 2022. China, Cambodia breaking ground on joint port project. *The Diplomat*, 8.06., <https://thediplomat.com/2022/06/china-cambodia-breaking-ground-on-joint-port-project/> (dostęp 2.04.2024).
- Shoemaker, Ch., Spanier, J. 1984. *Patron-Client State Relationships: Multilateral Crises in the Nuclear Age*. New York: Praeger.
- Strangio, S. 2012. *Hun Sen's Cambodia*. London: Yale University Press.
- Strangio, S. 2022. What the Cambodian Naval Base Brouhaha Overlooks, *The Diplomat*. 8.06., <https://thediplomat.com/2022/06/what-the-cambodian-naval-base-brouhaha-overlooks/> (dostęp 2.04.2024).
- Tarkowski, J. 1984. *Patroni i Klienci*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Zaman, A. 2015. *Compliance and Defiance in Patron-Client State Relationships: A Case Study of Pakistan's Relationship with the United States, 1947–2013*, <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/101232/1/Zaman%20Thesis%202015.pdf> (dostęp 2.04.2024).